

Vällingklockan vid
Brinkens museum

Njut av sommaren! Järnåldersleden i Storsjön värstādades 13 maj. Välkommen!

Ordförandens tankar

Verksamheten på våra museer är återigen i full gång. Talkogänget har redan hunnit samlas några gånger och arbetsuppgifterna räcker minsann till åt alla. Alla våra byggnader fordrar ständigt underhåll, och utställningar och tillställningar fordrar förberedelser.

För **sommarens evenemang** redogörs mera i detalj på annan plats i vår tidning, men

jag nämner ett par av våra evenemang. På **Båtens dag** 13 juni har vi glädjen att se **Hans Hästbacka** som vår gäst på Kvarkens båtmuseum. Han kommer att berätta om natur och kultur i vår skärgård. Hans Hästbacka är bekant för alla radiolyssnare och en uppskattad expert på livet i vår

vackra skärgård. Tag vara på tillfället och kom och lyssna till Hans Hästbacka och samtidigt se hans vackra bilder, som han tagit under årens lopp.

Museiföreningen har i Pensionärsföreningen funnit en naturlig samarbetspartner. Vi har många gemensamma projekt och flera gemensamma aktiva medlemmar i båda föreningarna. Därför är vi glada att **Ole Norrback** kommer som festtalare till **hembygdsgdagen** den 12 juli. Sedan en tid är han ordförande för Pensionärsförbundet och har redan hunnit röra sig en hel del i pensionärskretsarna. Ole har alltid haft förmågan att vara aktuell i tiden och vi vet därför att publiken kommer att ha utbyte av hans föredrag på Brinken den 12 juli. Passa på tillfället och kom ut och lyssna till honom och träffa folk!

Vi har en längre tid haft planer på att inreda **fåhuset, ladan och vagnslidret** vid Orregården till kombinerade utställnings- och festutrymmen. Nu har drömmen gått i uppfyllelse. I vår byggnadsbyrå **Jan-Erik Skinnar** inrett fåhuset enligt vår planering och slutresultatet blev mycket lyckat.

Vi har fått tillgång till nästan 200 kvadratmeter stora ljusa utrymmen där vi kan ordna utställningar och tillställningar av varierande slag. Vi har kunnat förverkliga dessa planer tack vare stöd från olika håll. De största ekonomiska bidragen har kommit från **Svenska Kulturfonden och Sparbanksstiftelsen i Malax**.

Nu är vi inte längre utlämnade åt vädrets makter när vi ordnar våra fester utan kan bänka oss inomhus under tak och njuta av programmet. I samband med hembygdsfesten inviger vi de nya utrymmena i Orregårdens fåhus.

Ett annat, kanske mera synligt projekt, har vi nu kunnat påbörja. Museiföreningen fick för ett par år sedan **Långfors kvarn** som donation av dåvarande ägarna. Vi har lyckats få ekonomiska bidrag från bl.a. **Museiverket** och **Västra Finlands miljöcentral** för att kunna åtgärda taket och fasaden. Arbetet med detta har nu påbörjats och vi fortsätter med arbetet så långt pengarna räcker. Om inte pengarna, som vi hittills fått räcker till, är vi tvungna att avbryta och hoppas på mera pengar i nästa år eller eventuellt senare. Men vi är glada att vi nu kunnat ta itu med kvarnen och är säkra på att den kommer att bli en riktig pärla när den blir uppsnyggad. Eftersom kvarnen är så centralt belägen invid prostgården och kyrkan anser vi det vara värdefullt att kunna bevara kvarnen, som dessutom är den enda kvarvarande längs Malax å.

Våra museer öppnas officiellt först efter midsommar, men vi har redan haft besök av flera grupper som hört sig för, och det är vi glada åt. Vi är flexibla och tar gärna emot besökare, som hör av sig på förhand. Hittills har vi alltid kunna ordna med besök och guidning när det funnits behov.

Jag önskar alla föreningens medlemmar en skön sommar och inbjuder er alla att besöka våra museer och delta i våra tillställningar.

Gustav Smulter

Den yttre upprustningen (tak, väggar, fönster) av Långfors kvarn är i full gång. – Området är populärt för mete.

Orregårdens fåhus, hålada och lider under arbete 20 mars ...

... och som det ser ut 31 maj. I förgrunden f.d. lidret och håladan, fåhuset bakom väggen.

Innan vårbruket kom igång flyttades 8 båtar från båtmuseet till två privata lador (tack!) i Aminne. Det här möjliggör bättre utställningar i museet. – Kom och se "det nya museet" - Finlands största i sitt slag!

saknas, kan man inte med säkerhet säga exakt hur den såg ut.

En möjlighet att avgöra dess ålder är att undersöka den dendrokronologiskt, dvs. via analys av årsringarna hos plankresterna sluta sig till när de träd har vuxit, som användes då ekstocken byggdes.

Trots (eller kanske snarare på grund av) att ekstocken legat djupt nere i den syrefattiga torven i kanske flera hundra år, visade det sig möjligt att ta prover från ett par av plankorna och få en bild av hur trädets årsringar varierat i bredd under årens lopp. Det är just denna variation som är utslagsgivande när det gäller att kunna utföra en datering.

För att förstå hur det går till följer här en liten bakgrund till vad dendrokronologi egentligen är.

Dendrokronologi

Dendrokronologi (av grekiska dendron "träd", chronos "tid", och logia "lära") är en dateringsmetod som baserar sig på analys av trädens årsringar. Metoden utvecklades under 1900-talets början av amerikanen Andrew Ellicott Douglass. Det var också han som gav metoden dess namn. Douglass var astronom och intresserade sig för de regelbundet uppträdande solfläckarna och ville utreda sambandet mellan dem och klimatet. Han hade tidigt upptäckt att jätteträden i Arizona hade talrika årsringar som kunde vara extremt smala eller breda och att variationerna uppträdde samtidigt hos många träd. Douglass gjorde talrika årsringsmätningar som han systematiskt sammanställde till tids-serier, som han sedan använde för datering av gamla träföremål. Efter Douglass' upptäckt har dendrokronologin som metod spritt sig och långa årsringsserier för olika trädslag har tagits fram, där vissa serier går flera tusen år tillbaka i tiden. Serierna beskriver hur årsringarnas bredd varierat under sekulernas lopp. Dendrokronologin är en etablerad vetenskap och används flitigt för åldersbestämning inom arkeologin och som stöd i klimatforskningen.

På våra breddgrader bildar ett växande träd varje år en årsring. Årsringarna är en följd av att vi har årstider. I tropikerna där klimatet är detsamma året om uppvisar träden inga årsringar.

Den snabba tillväxten under försommaren och sommaren ger upphov till ljus sommarved, medan den avtagande tillväxten under sensommaren och hösten ger upphov till mörkare höstved. Det är den här skillnaden i färg som gör att vi kan urskilja en årsring. Bredden på årsringen är beroende av olika miljöfaktorer såsom temperatur, tillgång på vatten, ljus osv. Under ett torrt, kallt år bildas en tunn årsring medan årsringen under gynnsammare år kan bli betydligt bredare. Det här gör att det under årens lopp uppstår variationer eller mönster i årsringsbredderna. Eftersom klimatet ofta är likartat över stora områden kommer de flesta träd som växer inom samma geografiska område att uppvisa liknande variationer i årsringsbredderna.

Genom att jämföra prov från olika träd kan man avgöra vilka årsringar som uppkommit samtidigt.

Den arbetsdryga delen av en dendrokronologisk undersökning består i att ta ett

Om ekstockar och dendrokronologi

Ekstocken

Någon gång under tidigt 1960-tal gjordes som på många andra ställen i Österbotten en utdikning av Börkmossen i Lappfjärd.

En dag när dikesplogen drog fram över mossen stötte den plötsligt mot något hårt nere i torven. Det som försakat avbrottet visade sig vara ett långsmalt träföremål, som kluvits itu av plogen. På 80 cm djup i torven låg resterna av en konstruktion som efter många år kommit upp i dagen. I vanliga fall hade väl resterna lämnats åt sitt öde och långsamt fått förmultna och glömmas bort.

Men nu råkade det sig inte bättre än att det i trakterna fanns en person som med stort intresse följt med vad dikningarna förde fram i dagsljuset. Rurik Nylund, som vid sidan av sitt värv som chef för Pärus-Fors kraftverk i Lappfjärd var aktiv amatörarkeolog gick så gott som dagligen och spanade i dikesmaskinernas spår. Han visade genast intresse för fyndet och såg till att det togs till vara.

Träresterna som snart antogs härröra från en båt eller något liknande, uppbevarades länge i kraftverkets utrymmen i Lappfjärd tills de så småningom överfördes till Kristinestads Sjöfartsmuseums lagerutrymmen där de förvarades i många år. På initiativ av Sven Isuls från Lappfjärd och med Torsten Rabbs och Göran Strömfors medverkan deponerades

sommaren 2007 resterna av det som visat sig vara en ekstock hos Malax museiförening och placerades i Kvarkens båtmuseum i Åminne, där de idag finns utställda.

En ekstock är en typ av flatbottnad båt som förr i tiden roddes eller stakades fram på grunda vatten. Torsten Rabb som är mycket väl insatt i ämnet har tillsammans med Sven Isuls sammanställt en informativ skrift om ekstockar (*Lappfjärdsekstocken*, utgiven av Malax Museiförening 2006).

En sommarkväll i juli 2007 står ett antal personer, jag, min son Thomas, Torsten Rabb, Göran Strömfors och fotografen Mikael Herrgård nere vid båtmuseet i Åminne och beundrar de månghundraåriga plankresterna som nyligen anlänt från Kristinestad. Vi försöker passa ihop dem för att skaffa oss en bild av hur den ursprungliga farkosten såg ut. En av de frågor som snabbt inställer sig har naturligtvis att göra med dess ålder: När tillverkades den? Konstruktionssättet avslöjar en del, via jämförelse med ekstockar från olika tidevarv kan man ungefärligen sluta sig till när den kan ha byggts. Men då stora delar av ekstocken

Bilderna på denna sida: ekstock i användning i Kyrö älv på 1980-talet (överst); ekstocksresterna från Börkmossen utställda i Kvarkens båtmuseum (mittbilden); ekstocksresterna pusslas ihop "en sommarkväll i juli 2007" av fr.v. Torsten Rabb, Stefan och Thomas Blomqvist samt Mikael Herrgård (ovan).

Delförstoring av årsringsprov från ekstocken. Årsring 1704 är i verkligheten 4,2 mm bred. Årsringarna under åren 1701 och 1702 är endast 0,4 mm breda.

prov, antingen så att man sågar en skiva från en stock eller tar ett borrhov, som slipas allt slätare tills årsringarna lätt kan urskönjas och mätas. Vid mätningen får man en lång mätserie med ett värde för varje år. Serien kan sedan jämföras med serier från andra träd.

Nu inser var och en att man måste ha en känd tillväxtkurva att jämföra med, en kurva där man känner till när var och en av årsringarna kom till. En sådan referenskurva byggs långsamt upp med hjälp av mätresultat från många träd. Ett träd kanske i sin ungdom uppvisar karakteristiskt tunna årsringar, årsringar som känns igen i slutet på ett annat trads tillväxtförlopp. Genom att lägga dessa mätresultat efter varandra får vi en längre tidserie. Mätresultat från nya träd kan återigen på samma sätt pusslas ihop och referenskurvan växer. För att få en tillförlitlig referenskurva behöver man ett medeltal av många mätresultat för varje år eftersom enstaka träd kan uppvisa onormala avvikelser på grund av lokal påverkan, som skogsdikning, avverkning av grannträd osv.

Rent praktiskt går dateringen till så att det uppmätta trädprovet jämförs med en referenskurva. Man jämför år för år för att hitta tillväxtmönster som återfinns både hos provet och hos referensen. När man hittat likheter som är tillräckligt tydliga kan man med stor säkerhet säga exakt när varje årsring bildats. Den sista årsringen avslöjar, såvida man av barkrester kan säga att det verkligen är den sista, vilket trädets sista tillväxtår var och sålunda när trädet föllades.

Nuförtiden görs själva jämförelsen med hjälp av dator, vilket underlättar arbetet.

Tillbaka till ekstocken

Med litet baskunskap om dendrokronologi i bagaget beger vi oss åter till ekstocken i Kvarkens båtmuseum.

Den största stötestenen vid dateringen av ekstocken bestod i att virket visade sig vara tall och inte av gran. Gran och tall reagerar litet olika på klimatet, och ger upphov till tillväxtkurvor som sinsemellan inte alltid går att jämföra.

Jag har själv under årens lopp byggt upp en referenskurva för gran från Malaxtrakten, en kurva som bygger på prov från timmerhus och lador i Malax, Petalax och Korsholm.

Den första jämförelsen mellan ekstocken och grankurvan gav inget som helst utslag.

Det fanns tillsynes ingen som helst korrelation mellan tillväxten hos ekstockens plankor och Malaxkurvan.

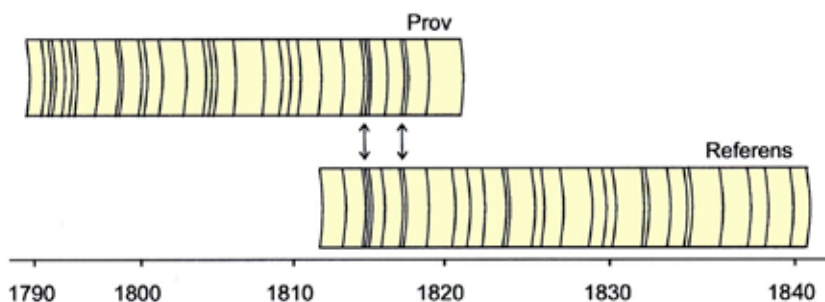
Det finns insamlat material och referenser både i Finland och i Sverige, främst då inom universitetsvärlden. Men universiteten är tyvärr inte villiga att utan dryga ersättningar lämna ut sitt material.

Som tur är finns det intresserade amatör-dendrokronologer, som är villiga att dela med sig av sitt material. På den vägen, via jämförelser med kurvor från Sverige och Finland lyckades en svensk kollega hitta en korrelation mellan vår ekstock och en känd referens från Sverige. Det började med andra ord brännas.

Det visade sig att referensen härrörde från ett finländskt segelfartyg vid namn *Aimo*, som år 1898 lidit skeppsbrott söder om Sandhamn i Stockholms skärgård. Nu har det visat sig att det faktiskt finns två segelfartyg med namnet *Aimo* som byggts i Finland, båda på 1860-talet. Ett på Åbo varv 1866 och ett annat i Sideby 1868. Först trodde vi att vi hade att göra med Sidebyfartyget, men vid närmare efterforskning har det visat sig att plankorna från det havererade skeppet ändå härstammar från det skepp som byggdes i Åbo. Varifrån virket till fartygsbygget hämtades vet vi inte, det vi emellertid känner till är att fartyget byggdes i Åbo av österbottenska timmermän.

Alltnog, jämförelsen mellan ekstocks-kurvan och Aimokurvan ger vid handen att den sista årsringen i ekstocksprovet med hög sannolikhet har bildats år 1769. Då vi med Göran Strömfors undersökte ekstocken och det ställe vi tog borrhovet på, uppskattade vi att det inte fattades mer än högst fem årsringar innan barken tog vid. Om vi då lägger fem år till 1769 befinner vi oss vid år 1774 som det möjliga år då det träd föllades som skulle ge virke åt Lappfjärdseksstocken.

Det skall emellertid påpekas att resultatet inte är helt entydigt. Korrelationen mellan ekstocksprovet och Aimoserien är inte tillräckligt hög för att resultatet skall vara helt tillförlitligt. Men det finns också ett antal andra referenser som pekar på samma årtal. Det bästa skulle vara att bygga upp en referenskurva för tall från Kristinestadstrakten eller Österbotten i allmänhet. En början gjordes sommaren 2008, då provmaterial från en av takstolarna i Lappfjärdskyrktorn togs. Provet uppvisar en svag korrelation som säger att om året 1769 för ekstocken är riktigt så är takstolens sista läsbara årsring från 1843. Och det kan mycket väl stämma, för Lappfjärdskyrka invigdes år 1852.

Grundprincipen för datering inom dendrokronologin. Referensen vars årsringars tillväxtår är kända används för åldersbestämning av ett prov, vars sista årsring i detta fall kan dateras till 1820.

Kommande projekt

Mitt eget intresse för dendrokronologin tog definitivt fart efter att jag flyttat vår nuvarande sommarstuga ner till Sidlandet. Stugan var ett gammalt torp, som tidigare hade fungerat som skogsvaktarbostad i kyrkans skogar ovanför den nuvarande sportplanen i Malax. Ingen visste riktigt hur gammalt huset var. Det gav upphov till ett långvarigt projekt som ledde till att jag efter flera år kunde konstatera att de flesta träd, vars stockar huset uppförts med hade fällt under vintern 1876, som troligen också är det år då huset uppfördes, i en glänta i skogen mellan Töckmo och Pixne. Där stod Björkas stuga, eller Maras stuga som väl äldre Malaxbor skulle säga, fram till år 2000, då huset flyttades för att ge utrymme åt den växande sportplatsen.

Ett intressant objekt i dendrokronologisammanhang är den stock som figurerade i Vasa-bladet i höstas. Stocken hade använts vid uppförandet av en skäribod, när man upptäckte att någon hade ristat in året 1641 i den. Den härstammar från en gammal ria på Norrback i norra Pörtom. En av den kommande sommarens utmaningar blir att försöka datera stocken, som nu tagits tillvara, och antingen kunna bekräfta året eller visa att stocken kanske är yngre än det årtal som ristats in i den.

Fotograf Mikael Herrgård och artikelskribenten Stefan Blomqvist detaljdokumenterar ekstocksresterna. Här fotograferas årsringarna där en trätapp funnits. Tappen har bundits ihop två bottenplankor i ekstocken.

Dendrokronologin är ett utdraget men samtidigt fascinerande detektivarbete.

Undersökningarna underlättas med tiden av att antalet referenser tilltar. Jag har vid det här laget byggt upp en referenskurva för gran, som sträcker sig från 1685 till 1898, en referens som baserar sig på prov från ett femtiotal stockar från hus och lador i Malax, Petalax och Vassor i Korsholm.

Det säger sig självt att den referenskurva jag har till förfogande, Malaxkurvan, med början år 1685 inte räcker till för en datering om den ovan nämnda stocken faktiskt är så gammal som året ger vid handen. Enda sättet att råda bot på det är att utvidga referensen bakåt i tiden. Därför är jag alltid intresserad av nytt material, speciellt då hundraåriga stockar som ger möjlighet till nya analyser och kanske utvidgning av Malaxkurvan bakåt i tiden.

Stefan Blomqvist

(text och årsringsillustrationer)

För 100 seklet sedan

Året 1909 inleddes med tragiska underrättelser från stora världen. Jordbävningen i Messina strax före det aktuella nyåret hör till de allra största någonsin i Europa, med ca 80.000 döda och hundratusentals hemlösa. Det var med viss fördröjning som den tidens informationsteknik förmedlade uppgifterna om storkatastrofen till våra trakter. Årets första två veckor kunde man ändå i varje tidning läsa om det uppskattade antalet omkomna i byggnadsras, bränder och flodvågor, om enskilda tragedier och mirakulösa räddningar, om hur raskt de ryska flottister som råkat befinna sig i Messinasundet hade ingripit med undsättningsåtgärder och försök att upprätthålla ordning bl.a. genom skoningslös likvidering av lik- och ruinplundrare. Först i slutet av januari blev

Biograf Teatern

i
Wasa Banks hus.

Obs.! Försumma ej att se denna veckas gedigna och fina

Program:

Hvalrossjakt i Behringssund.

Obs.! Andra serien, original

Messina i ruiner,

förevisas ej af någon annan.

Staden före och efter katastrofen. Bland ruinerna. Gatorna uppfyllda af sårade och döda m. m.

Bilderna äro absolut autentiska.

Herrskapet Lundströms badresa.

Komisk.

Möles klint med sina vackra kritklippor.

Förtjusande vacker naturbild.

Den tacksamma negern

Gripande.

Från fiskare till — velocipedist.

Genomrolig.

Hvarje torsdag helt nytt program. 780

Moderna massmedia rapporterar i realtid om naturkatastrofer i fjärran länder. År 1909 tog det en månad, till slutet av januari, innan biografteatrarna i Vasa kunde visa filminslag från det fruktansvärt jordbävningshärjade Messina-området.

bilder från jordbävningen huvudprogram på biografteatrarna för levande bilder i Vasa.

I Finland startade det nya året också i dystra tecken, närmast på det politiska planet. Ryska dumans attityd till storfurstendömet var negativare än på länge. Det 1908 etablerade systemet att ryska ministerrådet i praktiken övertagit föredragningen av alla viktigare finländska ärenden höll på att förvandla vår lantdag och senat till enbart registrerings- och expeditiönsinstanser.

Förslaget om en rysk-finländsk konferens för att diskutera och lösa problematiken avisades. Läget tillspetsades när talman **Svinhufvud** vid lantdagens öppnande i februari trots varningar på förhand dristade sig att i generalguvernör **Boeckmanns** närvaro framhålla hur "det finska folkets sinne fördyrats af medvetandet om att vid föredragningen af finska ärenden för vår Høge Monark fortfarande iakttages en ordning som icke är öfverensstämmande med Finlands lagar och som i praktiken är fördärfbringande". Det var ett tillräckligt otillbörligt yttrande för att tsaren efter några dagar skulle upplösa den bara ett drygt år gamla lantdagen.

Talman **PE Svinhufvud** vållade i februari 1909 lantdagens upplösning genom att alltför öppet kritisera den ryska överheten. Teckning i Wasa-Posten 14.3.1909.

Vi vet inte hur mycket dessa frågor bekymrade de Malaxbor vars antal vid årsskiftet 1909 ökat till 4.760. En fråga som åtminstone alltför väckte intresse var folkbildningen, nu ytterligare aktualiserad av kommunens värdskap för den vandrande folkhögskolan Breidablicks första läsår. Bildningsivern yttrade sig redan från årets början genom en två veckors förberedande folkhögskolkurs med ett trettioåttal studerande förutom tillfälliga närvarande. Och vid ett välbesökt ungdomsföreningsmöte på trettondagen ägnades åter en gång särskild uppmärksamhet åt möjligheten att grunda en fast folkhögskola på orten. Föreningsordföranden lantmätariingenjör **Artturi Lönnbohm** presenterade folkhögskoleidén och dess tillämpning, och framkastade tanken att man i Malax vid den pågående storskiftesregleringen skulle skapa ett markområde lämpligt för en folkhögskola och intilliggande sportplan.

Malaxs ungdomsförening

Jammanträdde till ett talrätt bejött möte trettondagen. Sedan en fängsam gemensamt affjungits framträdde ungdomsföreningens ordförande, ing. **N. Lönnbohm** och höll ett med intresse åhört föredrag om folkhögskolan. Tal. meddelade först en kort historik öfver folkhögskolans uppkomst i Skandinavien och eget land, därvid särskildt uppehållande sig vid **Nilförs** och **Kronoby** folkhögskolor. Slutligen öfvergick tal till en redogörelse för de förberedande åtgärder, som af intresserade ortsbör vidtogits i syfte att få en

fast folkhögskola i Malax.

Den vandrande folkhögskola, som för närvarande verkar på orten är efter kursens slut blott ett minne, och utsluterna för att den snart skall komma åter äro ganska små, då den har ett så vidsträckt verksamhetsområde. Besköttes af en folkhögskola för Malax med fringliggande byar har visat sig allt förtre och blir ju längre tiden lider alltmera en oafvislig nödvändighet. I främsta rummet ankommer det på Malaxborna själwa att förverk-

Bildningsintresset i Malax var alltför stort. Inte minst inom ungdomsföreningen ivrade man för inrättandet av en permanent folkhögskola på orten. Klippet från Vasabladet 8.1.1909.

I februari hölls ett möte i närvaro av ca 150 personer, där **Johannes Klockars** visserligen nämnde risken med alltför många folkhögskolor i landskapet, men tillika menade att man på orter där intresset är särskilt stort "icke bör tveka, utan... söka tillfredsställa det bildningsbehov som... uppenbart och omisskännligt tar sig uttryck och kräver att varda tillgodosett". En styrelse för "Malax folkhögskoleförening" valdes, med representanter även från de grannkommuner som skulle tillhöra det tänkta verksamhetsområdet: Bergö, Petalax, Pörtom och Solf.

Ungdomsföreningen var en drivande kraft i bildningssträvandena, en annan förening som uppmärksammades var **Malaxmarthorna**. I en publicerad översikt i mars av Marthaverksamheten i Vasa län nämns särskilt hur "Malax intar en framstående plats" bland orter med Marthaföreningar. Medlemmarna var 76 och inklusive utomstående personer hade de månatliga mötena senaste verksamhetsperiod besökts av ca 200 kvinnor. Vid sammankomsterna handarbetades, sjöngs, lästes "berättelser, dikter och uppsatser", diskuterades, samt åhördes föredrag om allt från mera husmoderliga angelägenheter (t. ex. Vad är ett gott hem, Våra födoämnen, Om hälsovården) och synpunkter på kvinnorollen (Kvinnans kallelse och verksamhet, Kvinnans arbete vid lantdagen) till allmänbildande och samhällsinriktade ämnen (Argentina, Finlands handel, Folkhögskolan, Om hedningarna, Stjärnhimlen).

Ett allmänt regionalt bekymmer som utmynnade i ett nytt föreningsprojekt var emigrationen. Den omfattande utflyttningen

Malaxmarthornas livliga aktivitet fick offentlig uppmärksamhet våren 1909. Fotot visar en Marthastyrrelse någon gång före 1920, ledd av lagmanskan **Anna Barck** (fjärde fr.v. i mellanraden), som var ordförande också 1909.

från svenskbygderna relaterades ofta till oron för tilltagande förfinskning, som när mag. **Otto Bruun** betecknade emigrationen som "det sår ur vilket den svenska stammen . . . skall förblöda, om icke bot påfinnes". Fortsatta diskussioner utmynnade småningom i en tiopunktslista över åtgärder som innebar både information om emigrationens realiteter och önskvärda arrangemang för att underlätta arbets- och boendemöjligheter i hemtrakten. Bland de i sammanhanget aktiva fanns flera Malaxanknutna personer: Breidablicklärarna **Einar Spjut** och **Signe Strömborg**, **Amanda Orre** från "Orregården" och **Johannes Klockars**, som blev ordförande när "Finlands svenska emigrationsförenings" centralstyrelse i april slutligen konstituerade sig i Vasa.

Nya lantdagsval förrättades i maj. Bara 10 månader hade gått sedan man röstade in den nyligen upplösta lantdagen, men någon värre valtrötthet tycks inte ha förekommit i Malax. Nittio procent av de röstberättigade sökte sig till urnorna, och de tidigare nomineringsdiskussionerna antyder att Helsingforspolitikerna **Ernst Estlander** och **Alfred Neovius** fortfarande åtnjöt högt förtroende bland ortsborna. Liksom föregående år blev båda röstmagneter i Vasa södra valkrets. Deras popularitet vittnar om att de två alljämt framstod som särskilt pålitliga motståndsmän. Bland annat betecknades de av signaturen "Nigger" i Vasabladet (alias **Einar Hagman**, senare "Neger"?) som de orubbligaste motståndarna till utbetalandet av de s.k. Nevamiljonerna åt ryssarna föregående höst.

Leif Finnäs

Hundraårsminnet av kriget 1808–09 uppmärksammades på olika sätt, även i form av karamellnyheter. Annons ur Vasabladet.

Även av Malaxborna fick Helsingforsjuristen **Ernst Estlander** (1870–1949) igen mycket stöd i lantdagsvalet 1909. Som enveten motståndare mot olagliga ryska påbud tillhörde han i början av 1900-talet den underjordiska s.k. Kagalen och var en tid landsförvisad. Bilden från Svenska centralarkivet.

Båda bilderna: foto Bertil Bonns

Lilla Svart-

Bertil Bonns har meddelat museiföreningen att den gamla fyren på Lilla Svartbådan nära Storskär ifjol har rivits av Sjöfartsverket och ersatts av en ny. Gamla "småfyrrar" är också ett kulturarv att värna om. Museiföreningens styrelse har meddelat Sjöfartsverket att om liknande "fyrfall" aktualiseras bör kontakt tas till museiföreningen. Möjligen kunde en fyr placeras vid båtmuseet, eller vid hamnen i Äminne. Sjöfartsverket har noterat saken positivt.

Svartvita bilden från 1980 visar Lilla Svartbådan med fyren t.h. i förgrunden. I bildens bakgrund syns t.v. Lillsanden och t.h.

bådans fyr

Rönnskärsbåken. Färgbilden visar fyren år 1973.

Fyren byggdes år 1900 för att belysa farleden till Storskärshamnen. Det vita, runda fyrhuset stod på ett grästensfundament. Fyren sköttes många årtionden manuellt av fyrvaktarna på Lillsanden. Bl.a. August Söderholm, fyrvaktare och känd fälman, och hans son Evert har skött fyren. Fyren var 108 år gammal då den revs. Nu är fyren ersatt med en orange linjetavla (med belysning).

– Uppgifter av Bertil Bonns och ur boken *I storm och stilje*, utgiven 2001 av Hembygdsforskarna på Bergö.

Trång-
bodda
båtar

Bilder i denna spalt: Bror Antus

Båtmuseets lagringsutrymmen är otillräckliga, men förbättras i år när ett par privata lador kan tas i bruk. Då kanske lillbåten ovan kan flyttas ur storbåtens hägn. Vi har bristfälliga uppgifter om lillbåten, hör av dig om du känner igen båten! – Bilden nedan visar hur furstligt en båt i bästa fall kan ligga på hylla i en förvaringslada tills den blir utställd.

Alla gamla båtar passar inte på båtmuseum – men vissa delar kan passa. Av den här idag uppräbrända båten tillvaratogs (av Bror Antus) propelleraxeln, hylsan, fiskjärmet, stamkraften och roddet. Allt kan ses på Näthusets yttervägg vid båtmuseet.

Båtar, motorer, föremål

En jakteka donerad i september ifjol av **Herbert Forth**, Solf, är senaste komplement i båtsamlingen, som nu omfattar hela 76 båtar. Ekan, byggd på 1950-talet av Erik Smeds, har använts vid Bolot ännu 2008 i sjöfågeljakt av Forth, som tidigare även donerat en ekstock. Med donationen följde även gädd- och brax-enryssjor, stängarmar, en bindankrängtjo och kavlar. – Båten kommer att ställas ut.

En snöskoter, *Lynx 200*, tillverkad på 1970-talet och ännu i gott skick, inköptes (förmånligt) av **Bernhard Möuts** i Petsmo i november ifjol. Den kompletterar fint den samling av pikkakällar som båtmuseet (läs Antus) samlat de senaste åren. Efter pikkakällan kom snöskotern i utvecklingen. Möuts har använt skotern mångsidigt: i skogsarbete, i fiske och för transporter. – **Bernhard Möuts** (f. 1920) donerade även en värdefull, stor inramad *akvarell Skutbygge* samt ett fotografi. Möuts är krigsveteran med kulturintressen. Han är skicklig akvarellist och känd träsnidare-hantverkare på Stundars. I båtmuseet visas hans *Skutbygge*, snöskoter och några snidade fiskar i sommar. Två andra akvareller visas också.

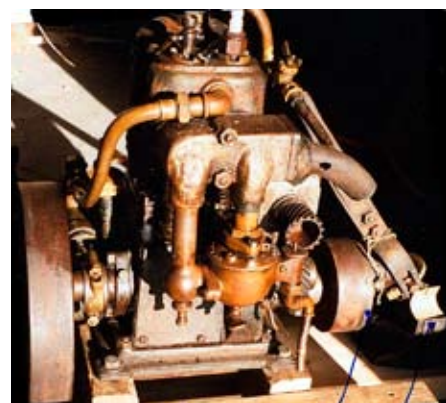

Skutbygge, akvarell 1981 av Bernhard Möuts

Bilder i denna spalt: Bror Antus

*Snälla hjälp mig - jag står inte ut längre!
Tag hand om mig och jag skall bli hos er (KBM)
så länge jag orkar...*

**Tack för att ni tog hand om mig
– nu känns det mycket bättre!**

Båtmuseet tar gärna emot **gamla båtmotorer** som *kompletterar* vårt nuvarande motorbestånd. Vi har nu 82 inom- och utombordsmotorer

Ett havets smycke – ett **gammalt block** – donerade Jan Sandholm till båtmuseet 2007. Det hittades uppspolat på en sandbank utanför Gävle. Ingen vet hur länge det legat på sjöbotten.

Bevara – kassera?

I museiarbete står man inför val och beslut: ska man bevara eller avstå från ett föremål som kan fås, vad kan det berätta om orten/regionen, tillför det något nytt, finns utrymme, tid och resurser för underhåll? Många frågor, men ofta inga självklara svar. Det gäller att ta ställning från fall till fall. – Den här sidan belyser några av frågeställningarna.

Foto: Mikael Hengård

August Ahlskog på 1890-talet ...

När jag fick årets medlemsblad av Vällingklockan (dec. 2008) i min hand och fick se bilden ur ett album på sidan 6 så väcktes mitt intresse för att forska lite vidare. Jag förstod ganska snart att albumet tillhört min pappas farbror **August Ahlskog** (min far har ju samma namn) och Karin Söderbacks farmor Johanna har troligen fått överta det eftersom de var syskon. Pappas farbror var yngst av nio syskon, fyra dog små, fem överlevde. August var född 1870 och for som 20-åring till Helsingfors som trädgårdsmästare. Han återvände till Malax 1903, men efter fyra år for han till Amerika där han troligen levde ensamstående hela livet. Han dödförklarades 1972.

Det som förbryllar mej mest är att inte min far, mina fastrar och farbröder talade om sin farbror August. Hela släkten finns i boken *Daniel Kiöping, Dottern Elisabet (Del D2)*, men i den upphör spåret efter August 1903. Resten fick jag på pastorsexpeditionen.

Helena Aspegren (f. Ahlskog)

I bildalbumet har Helena Aspegren identifierat August Ahlskog på åtta bilder, dessutom Augusts mor Lisa, syster Edla och Anna Uddes i varsin bild. Isak Malm och Oskar Helin finns även på bild. Bilden ovan med August 3:e fr. v. är tagen i Helsingfors, sannolikt på 1890-talet. Bilden är troligen från ett växthus i Botaniska trädgården i Kajsaniemi park eller från Vinterträdgården (där en trädgårdsskola hölls på 1890-talet). – August poserar även på cykelbilden i förra Vällingklockan.

Flottningsredskap. Bilden ovan visar en interiör från flottningskajen vid båtmuseum, till vilket Ernst Ahlskog (och brodern Nils) donerat flera föremål. Invid infotavlan på båda sidor finns **måttband** och ovanför dem vridna vidjor för bomstockar. Överst på tavlan med mätverktyg,

som Bror Antus sammanställt, finns Edvard Ahlskogs **stockklave** tillverkad av Jansson. I boken *Minnen från Malax*, skriven av Ernst Ahlskog, kan du läsa om flottning i Malax och om Stinas resa med ångbåt från Malax till Vasa. Museiföreningen saluför boken (8 euro).

Under rubriken **LÄSARNAS BREV** införs korta artiklar, meddelanden och idéer med anknytning till museiverksamhet från våra medlemmar. – Senaste *Vällingklockan* inspirerade **Helena Aspegren** att ta reda på lite mer om August Ahlskog. Några bilder ur flottningskajen gav impuls till de intressanta raderna nedan av **Ernst Ahlskog**. Vi tog oss friheten att saxa ett avsnitt ur hans hälsningsbrev och tillsätta rubrik. Som sagt: välkommen med nya bidrag!

Måttbandet, stockklaven Kåpajan och Jansson

När jag ser alla mätverktygen kommer jag ihåg vårdagar när ett mätlag, som bestod utav fyra karlar, var i arbete med att tumma stockar. Mätningen av stockarnas längd gjordes med en vajer, som var upplindad i en manschett av kanvastyg och märkt med en blykula för varje fot. Stockarna var upplagda med toppändan åt samma håll.

Till måttbandet behövdes två man, en i var ända. Den som var i toppändan avläste och ropade ut längden på stocken. Tumningsmannen mätte stockens tjocklek i tum och ropade i sin tur ut både längd och tjocklek åt skrivaren. Det ankom på honom att dra ett streck i rätt ruta för rätt längd och tumtal. När fyra streck var dragna drogs det femte snett över de fyra som fanns. Tummaren använde alltid en vanlig tumstock.

Något annat som jag lägger märke till är den översta stockklaven, som vi kallade den. Den liknar den som min far hade och som Jansson tillverkade. Jansson var *Kopparjannes* son i Äminne. Vad Kopparjanne hade i efternamn vet jag inte. Han gick alltid under namnet *Kåpajan*. Han hade pengar i en kista. För att komma åt dessa gjorde hans son ett avtryck av nyckeln i lera och tillverkade en egen nyckel. Han ville resa över till Amerika och tog därför pengar till resan av sin far, som vägrade honom respengar. När han sedan kom hem från Amerika, där han arbetat på en vapenfabrik, uppbar han en rejäl pension, som gjorde honom smått förmögen. Han gick alltid klädd i kostym och hatt och rökte cigarr.

Emellertid hade han, tekniskt intresserad som han var, ett litet verkstadsbord i köket, där han tillverkade diverse saker, bland annat timmerklaven åt min far. Han sysslade också, mera på skoj, med att få ett cykelhjul att rotera utan uppehåll genom att montera vikter på lämpliga avstånd från varandra. Min far var så intresserad av detta, så han traskade över ån till *Kåparis* varje kväll en stor del av en vinter. De höll på med en evighetsmaskin, sa han.

Jansson var ogift. Han bodde tillsammans med sin syster, som hette Stina och som jag nämner om i min berättelse *Med ångbåt från Malax till Vasa*. Hon hade också varit i Amerika och tjänstgjorde som söndagsskollärarinna när hon återkom från Amerika.

Ernst Ahlskog

Våra museer & evenemang

Brinkens museum

öppet 23.6–9.8 kl 13–18 (stängt sö-må)

Kvarkens båtmuseum

öppet 23.6–9.8 kl 13–18 (stängt må)

Järnåldersleden, öppen 1.5–30.9 (dygnet runt)

Fäbodstigen, öppen 1.5–30.9 (dygnet runt)

8.6 kl 18 **Guidad vandring** längs Järnåldersleden i Storsjön.

13.6 kl 13 **Båtens dag** vid Kvarkens båtmuseum i Åminne med bl.a. Amerika-emigrantutställning, samt diaföredrag och utställning av Hans Hästbacka om natur och kultur i Kvarkens skärgård. Försäljning av böcker, hantverk, fisk mm. Kaffeservering.

12.7 kl 13:00 **Hembygdsgdagen** vid Brinkens museum med mat och program, bl.a. tal av Ole Norrback. Nya utställnings- och samlingsutrymmena invigs.

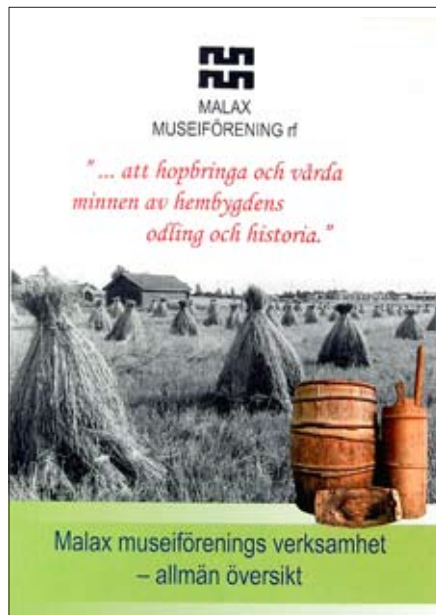

16.8 kl 13:00 **Blommornas dag** vid Brinkens museum.

13.9 kl 13:00 **Europas byggnadsarvsdag**. Årets tema är kommunhus. Sockenstugan på Kyrkbacken samt Kommungården i Köpings presenteras. Samling vid Sockenstugan kl 13, kaffe i Kommungården efter föreläsningarna.

Välkomna!

Malax museiförening rf

En ny 8-sidig (A6-format) **allmän broschyr över museiföreningens verksamhet** har gjorts. I den presenteras alla verksamhetsplatser och föreningens digra aktivitet. Broschyren kan fås vid våra museer och på Kommungården. – Rågsbylarna ovan stod hösten 1990 på åkern vid Brinkens museum. De infällda gamla träföremålen (tunna 1812, smörkärna och slafat 1819) har donerats av Boris Berts på julfätonen (!) ifjol. Fina jultgåvor till museiföreningen!

Noterat

- Vår **"Kust- och älvfiske"-utställning** med fotograf Mikael Herrgårds bilder har väckt intresse också på andra sidan Kvarken, och visas i sommar på Västerbottens museum i Umeå.

- Flera värdefulla **donationer**, inte minst bilder, har erhållits under vintern-våren av privatpersoner.

- Efter ansökningar har **medel för verksamheten** i år erhållits av Andelsbanken, Aktia Sparbanksstiftelsen i Malax, Malax kommun, Miljöministeriet, Museiverket, Svenska folkskolans vänner, Svenska kulturfonden, Svenska Österbottens kulturfond och Svensk-Österbottiska Samfundet. Vår livliga verksamhet möter fint gensvar!

- En **bokutgåva** med texter om och av Torsten Lindgård är under arbete. Den torde utkomma till jul.

Bli medlem!

Museiföreningens medlemsantal är nu över 230. Men vi kunde vara betydligt fler med den livliga verksamhet vi har. Du som känner intresse för vår verksamhet – bli medlem! Du som redan deltagit i vår verksamhet – bli medlem!

Medlemsavgiften är även år 2009 endast 7 euro, liksom de senaste åren. För denna fås information om verksamheten via *Vällingklockan* två gånger per år (i maj-juni och i december) samt årsbrochyrer m.m. För avgiften fås dessutom – helt gratis! – tidningen *Hembygden* (5 nr/år; normalpris 10 euro/år), som är Finlands svenska hembygdsförbunds tidning.

Kontakta vår kassör Britt-Helen Flemming, 06-365 4572, om du vill bli medlem. **Varför inte "värva dig själv" samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 12 euro!**

Välkommen med!

Till sist en bild att svalka sig med i sommarvärmen...

Vad är detta? Många har säkert undrat som sett stocktraven från Strandvägen. Jo, det är **ny takved till Tufvasgården** vid Brinkens museum. Stabningen gjordes i februari.

MALAX MUSEIFÖRENING rf

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer m.m. ger **styrelsemedlemmarna 2009:**

Gustav Smulter (**ordf.**) 322 1961
Karl-Gustaf Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Vidar Björknäs 365 1297
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Gunnel Smulter (**sekr.**) 365 4595
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 365 4152

Inga Österblad 050 5695639
Gunvor Brokvist (adjungerad) 365 4152
Leif Finnäs (adjungerad) 050 5252513

Vid museernas öppethållning:

Brinkens museum 365 1913,
Kvarkens båtmuseum 365 1933

Internet: <http://museum.malax.fi>

Vällingklockan. Maj 2009. **Redaktion:** Leif Finnäs, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och bilder om ej annat nämns).

Nya vykort!

8 nya vykort, varav 2 julkort, har framställts. Finns vid museerna (eller: ring 3654 371).

Pris 0,50 euro/st.

